

TÖREDÉKEK

Könczöl Emese Mária, Pálfi Viktória

Konzulens: dr. habil Sugár Péter DLA

TDK – BME Építészmérnöki Kar

Budapest, 2019.10.28.

TÖREDÉKEK

Az Óbudai Téglagyár múltja

Az óbudai téglagyár a budapesti zsidók 1944. november-decemberi deportálásának egyik logisztikai központjaként működött. A téli hetekben sok ezer embert tartottak itt fogva embertelen körülmények között, mielőtt gyalog vagy vonattal tovább hurcolták volna őket.

Mára már semmi nem maradt, ami az ott történetekre emlékeztetné az utókort.

A gyárat és a hozzá kapcsolódó épületeket lebontották, helyükre lakótelepeket emeltek. Ma több ezren élnek a területen, gyerekzsivajtól hangosak a parkok, óvodások játszanak a házak közötti játszótéren, és idős házaspárok teszik meg kézen fogva a délutáni sétájukat.

Az Óbudai Téglagyár helyszínének alakulása az 20. sz. elejétől napjainkig (térképek datálása: 1918-46, 1937, 1944, 2019)

Ebbe a lakókörnyezetbe, a hajdani téglagyár helyszínére terveztük installációinkat. A megemlékezés mellett tehát fontos figyelembe venni, hogy a területen sokan laknak: a helyszín a mindennapokban nem zárandokhely. Minden szabad zöldfelület a lakókörnyezet kellemes kialakításának céljával készült, a lakók kényelmét szolgálja.

Mivel a téglagyár jelentős méretű területen terült el, az emlékhely formálását is ehhez igazítottuk, s több helyre installációkat terveztünk. Ugyanakkor ahelyett, hogy a teljes lakótelepi területre helyeztük volna el őket, koncentráltuk elhelyezésüket bizonyos tömbökre. Így a szétszórtság helyett egy egységes, könnyen bejárható területen kaptak helyet.

Helyszínválasztást befolyásoló másik fontos tényező: magánterületek (fehér kontúrral jelölve)

E kiválasztott helyszín két lakótelepi tömb, és az ott lévő zöldterület, melynek minősége - összehasonlítva a közvetlen területekkel - igen elhanyagolt. Az itt található gyalogos útvonalak nincsenek kiépítve, formázva, a rendszertelenül elszórt padok és virágládák teljes mértékben használaton kívüliek.

Terület jellemzése

A helyszínbejárásunk, valamint ottani benyomásaink és tapasztalataink alapján alakítottunk új gyalogos útvonalakat, pozicionáltuk installációinkat. Megvizsgáltuk a forgalmasabb helyeket, a térfalak és növények közötti átlátást. Valamint figyelembe vettük a célzott megközelítés várható irányait, ezért az elhelyezésben szerepet játszott a terület két végén lévő villamosmegálló is.

Helyszín jelenlegi állapota (piktogramok a környező funkciókat jelölik)

Helyszín tervezett sémája az installációkkal és az útvonalakkal

Koncepciónk a téglagyárral kapcsolatos jegyzőkönyveken, leveleken és visszaemlékezéseken alapul. Javárészük szükségzavúan beszél a helyszínen átélt borzalmakról, de felkereshető pár bővebb leírás a helyszíni eseményekről. Az ezekben megjelenített érzeteket, érzelmeket használtuk fogópontokként és képeztünk belőlük fizikai valóságot.

Emellett a lakókörnyezetbe való pozícionálás miatt az installációk - a mögöttes tartalom ismerete nélkül - utcabútorokként, játékokként is használhatók. Pontos elhelyezésüket két szempont adta: elsőként a frekvenciát, másrészt az, hogy bármely installációnál állva egy másikra mindig rálássunk, ezzel vezessenek minket, segítsék a történeteik felfedezését. Ezeket a mögöttük rejlő tartalmak intenzitásából fakadóan kevés helyen jelenítjük meg szöveges formában, helyette QR kódok beolvasásával lehet elérni a pontos leírásukat, azok mögött álló személyes történeteket, interjúkat, leveleket.

Egyes installációk elhelyezése, formálása

A kijelölt terület két szélső részén elhelyezett installációk egyfajta iránymutatóként is funkcionálnak, pozíciójukból és nagyobb vertikális kiterjedésükből adódóan messziről észrevehetőek: hívogatóan hatnak az arra járókra, felfedezésre ösztönöznek. A tömbök belsejében elhelyezett elemek ezeknél nehezebben észrevehetőek, vizsgálódást igényelnek. Ezáltal az installációk felfedezése nem csak figyelmet és keresgélést igénylő, hanem a lakókörnyezethez igazodva hivatkozást kerülő.

Első installáció pozíciója és alaprajza

A Bécsi út felől érkezve elsőként egy folding technika ihlette elem pillantható meg. Megformáltsága miatt látjuk, hogy kommunikálni akar velünk. Sejtelmes be- és kijárata van, egyik végéből nem látunk át a másikba, középen fölének magasodik: a külvilág kevésbé érzékelhető számunkra. Elveszünk benne, a falak belsejére irányul a figyelmünk, ahol a téglagyári történeteket, információkat lehet elolvasni. E forma háttérében az áll, hogy a téglagyár - méretéből és elhelyezkedéséből adódóan - alkalmas volt nagyobb tömegek koordinálására. Tágas, nagy terekkel rendelkezett, de az ott lévőknek a teljes bezártságot és kilátástalanságot jelentette. Ezeket az érzéseket hivatott megjeleníteni ez az installáció.

Első installáció látványa

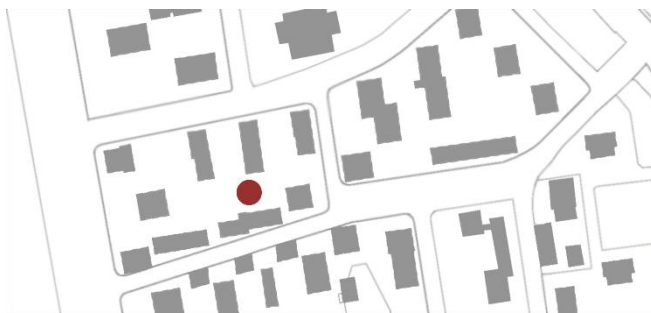

Második installáció pozíciója és alaprajza

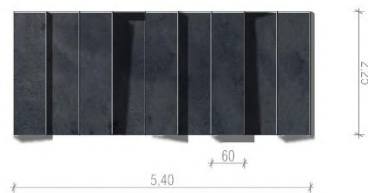
Innen a következő állomás, amire ráláthatunk egy ülőhely-csoport a háztömbök között. Eddig a tömb belsejében elhagyott típuspadok és virágládák álltak, melyek helyére 9 db trapéz alapú betontömböt helyeztünk el. Magasságuk alapján ülőhelyként használhatóak, de nem igazán kényelmesek: felületük nem sík, a beton tapintása meglehetősen rideg. Mindez a zsidók téglagyárban eltöltött idejére reflektál: sokuk kényelmetlen pozícióban volt kénytelen feküdni, ülni és aludni az itt töltött ideje alatt.

Második installáció látványa

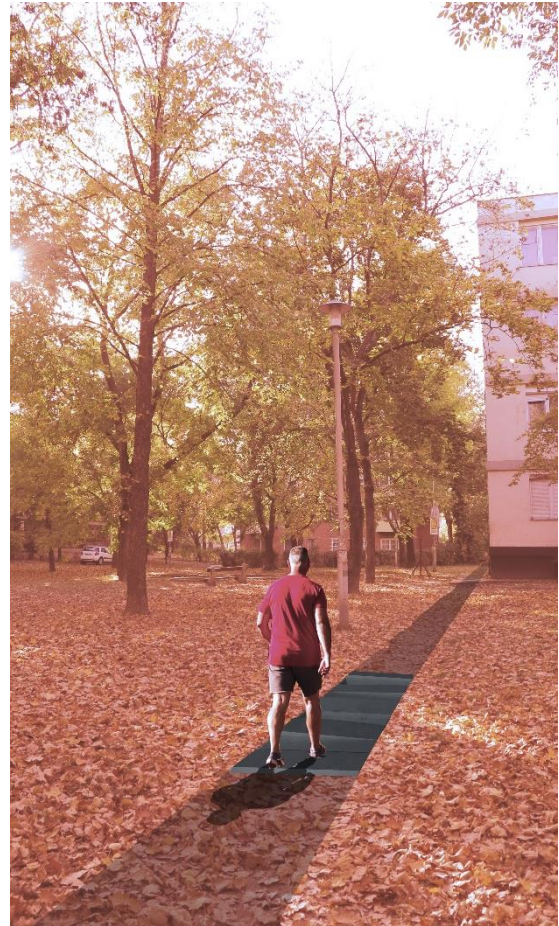

Az ülőhelyek után az egyik kövezett útvonalon haladva egy lapos betoninstallációt pillanthatunk meg. Ez lényegében egy járdasáv, mely azonos méretű elemekből áll, de benne a lépésmélységek különbözőek, ezzel enyhén akadályozva a rajtuk való áthaladást. Minden elem különbözik az előtte lévőttől: megdől, elénk magasodik, ferdül, beesik. Ennek alapjául egy - a deportálást túlélő - nő beszámolója szolgált az általa átélt téglagyári emlékekről:

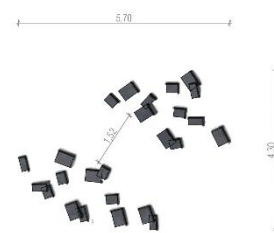
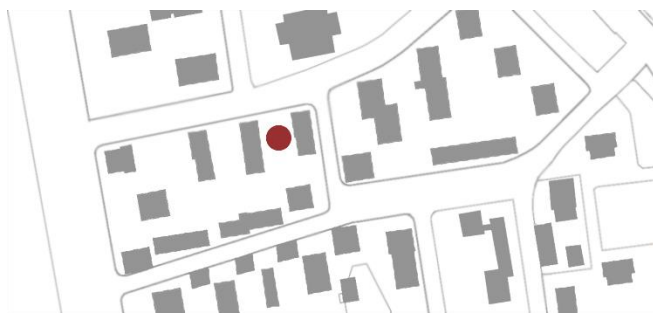

Harmadik installáció pozíciója és alaprajza

“A földre ilyen tégl méretű rácsok voltak, amik akkor természetesen üresek voltak és most nekem természetesen kicsi volt a lábam, és ahogy jöttünk mentünk, hát ott kellett közlekedni. Állandóan ebbe a rácsba beleesett a lábam, és egy tégl magasságát zuhant a lábam, és ez hát egy szörnyű érzés volt. Évekig, ha visszagondoltam rá az egyik legsötétebb érzés volt. Ahogy mentem és egyszer csak bele esik a lábam ebbe a lukba. Ez valami olyan szörnyű tulajdonképpen az gondolom, hogy ez valami szimbolikusan tükrözte az egész mindent, hogy fogalmam se volt, hogy mibe fogunk belelépni és ez következett, szörnyű volt nagyon sírtam és aztán megtanultam járni. Nagyon szörnyű volt.. “ (Kun Ágnes videó interjú)

Harmadik installáció látványa

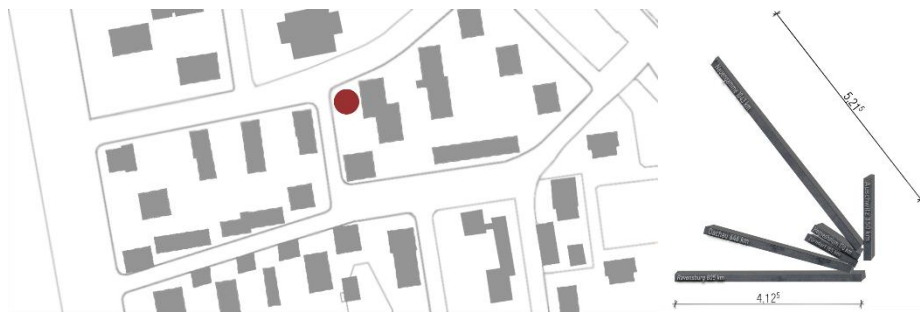
Negyedik installáció pozíciója és alaprajza

Itt, ha balra indulunk, egy újabb - a földön található - installációt fedezhetünk fel. Ezek a szétszórt téglalapok az út két oldalán kísérik minket, azokon szövegeket fedezhetünk fel. Az írások az áldozatok személyes beszámolóit, leveleit, képeslapi szövegeit jelenítik meg. Ha megállunk ennél az állomásnál, elmerülhetünk személyes élményeinkben, de itt lakóként áthaladva nem zökkent ki feltétlenül minket a mindennapokból.

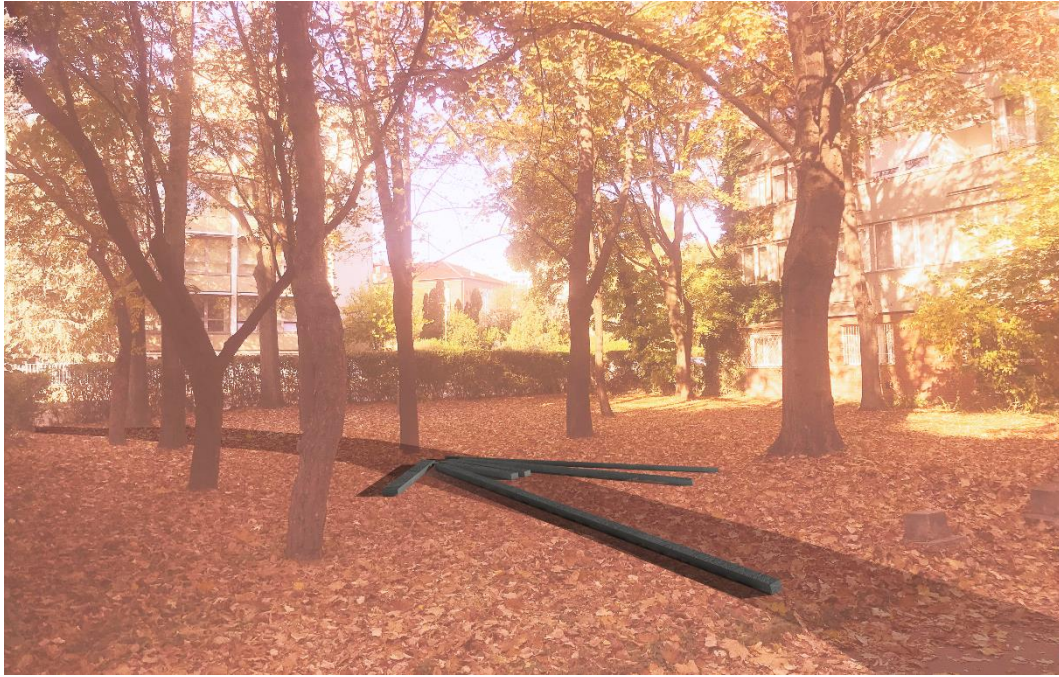

Negyedik installáció látványa

Ötödik installáció pozíciója és alaprajza

A házak mellett elhaladva, az egyik bejárat közelében egy pontból sugárirányban elhelyezett táblákat látunk az úton. Ezeken a táblákon úticélok, és az innen való távolságuk olvasható. A táblasávok hossza nem egyforma: mindegyik arányos a téglagyártól való távokkal. Ezzel a deportálások úticéljaira reflektálunk, melyek közül némelyik akár 800 km-nél is távolabb van. Ezekre a helyekre az áldozatokat sokszor gyalog kényszerítették, szerencsésebb esetben pedig vagonokba zsúfolva szállították őket napokon keresztül.

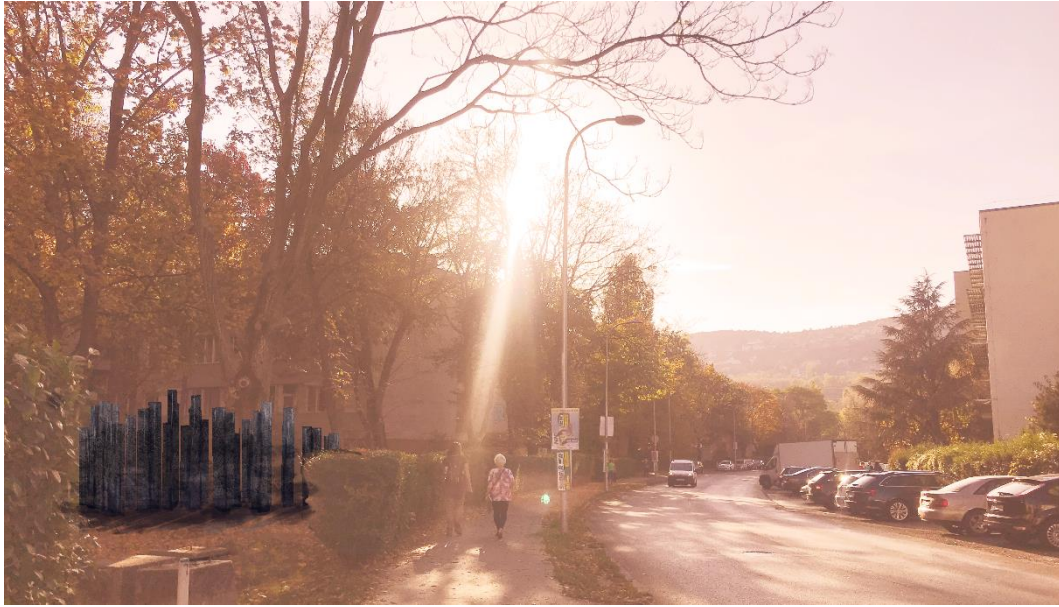

Ötödik installáció látványa

Hatodik installáció pozíciója és alaprajza

Az útvonalaktól az utolsó installációra, egy oszlopseregre láthatunk rá, mely a Vörösvári út felől érkezőknek jelent iránymutatót. Vertikális kiterjedésével magára hívja a figyelmet, megvizsgálásra késztet. Ha közelebb jutunk hozzá, észrevehetjük, hogy az oszlopok közé besétálhatunk. Sok oszlop között kevés a hely, szűkösen tudunk megállni, és némelyek annyira szorosan helyezkednek el egymás mellett, hogy mögójük akár el is bújhatunk. Az oszlopok magassága változó, 140 cm-től egészen 2 méterig sokfélét helyeztünk el, tehát a méreteik éppen ember nagyságúak. Az itt átélhető érzésekkel a vagonokba zsúfolt áldozatokra szeretnénk emlékeztetni az idelátogatókat.

Hatodik installáció látványa

Installáció együttesünk egyszerre próbál hatni minden arra járó kíváncsiságára és elméjére. Magát az emlékezést kommunikálja a szokásostól eltérő módon, fizikailag formázza meg a holokauszt alatt átélt érzéseket. Verbális tartalom fizikai formába öntve. A teljes megismeréshez keresgélés és érdeklődés útján vezeti a látogatót, és ez által készíteti az emlékezésre. Mindegyik installáció egy lehetőség, arra hogy mélyebben megismerhető legyen a téglagyár története, de akár át is sétálhat rajtuk az ember, szimplán fizikai valójukban érzéklni az elemeket. A választás a tiéd, és így lesz az emlékezés is csak a tiéd.

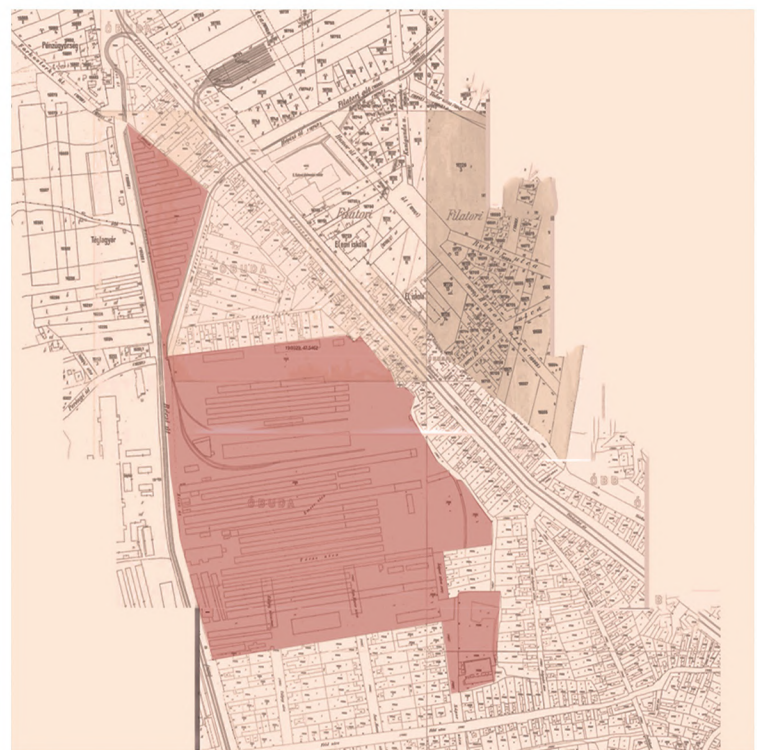

TÖREDÉKEK

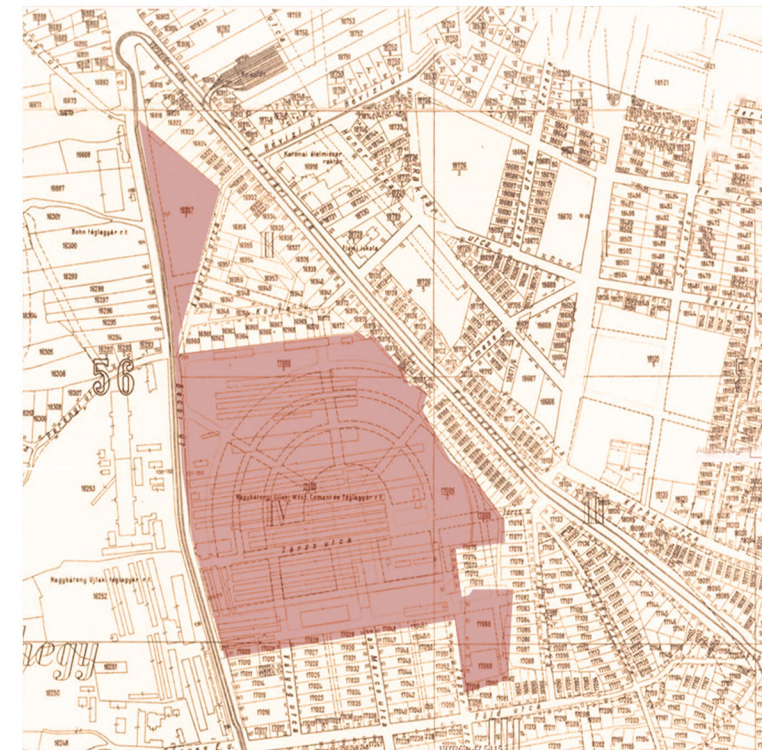

Téglagyári emlékhelyek

szerző: Könczöl Emese Mária, Pálffy Viktória
konzulens: Dr. habil. Sugár Péter DLA
BME Lakóépítettervezési Tanszék, TDK 2019.

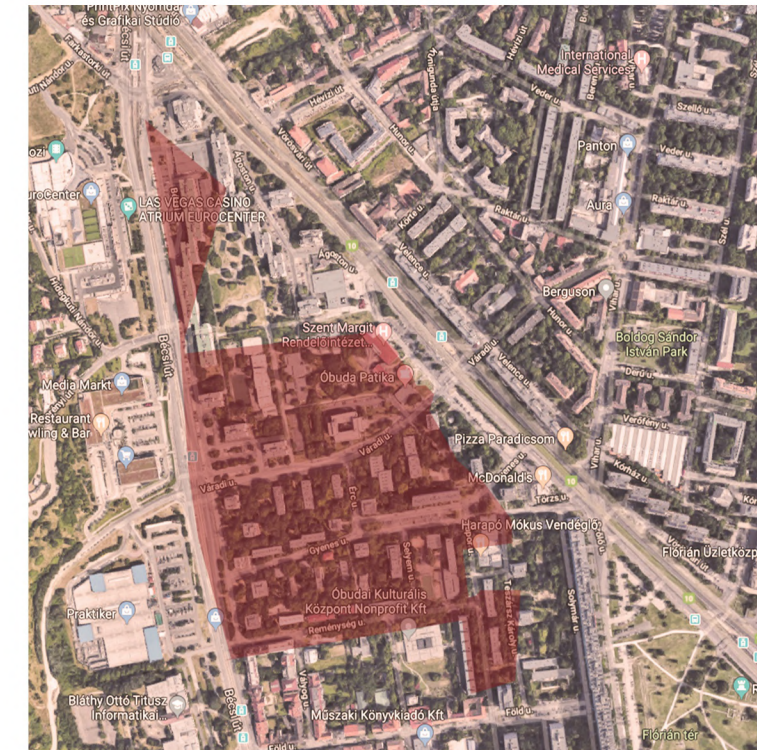
Kataszterkép 1918-46

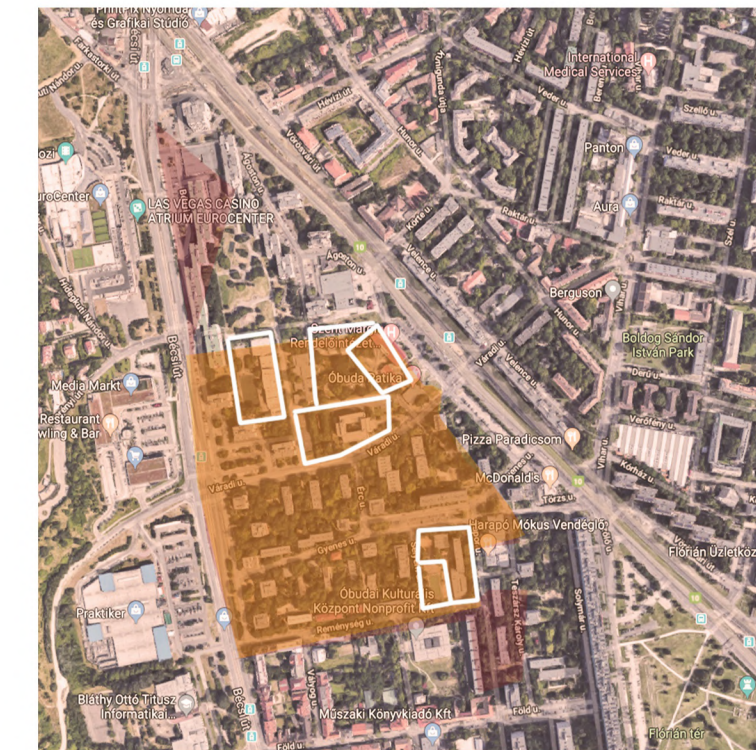
Közigazgatási térkép 1937

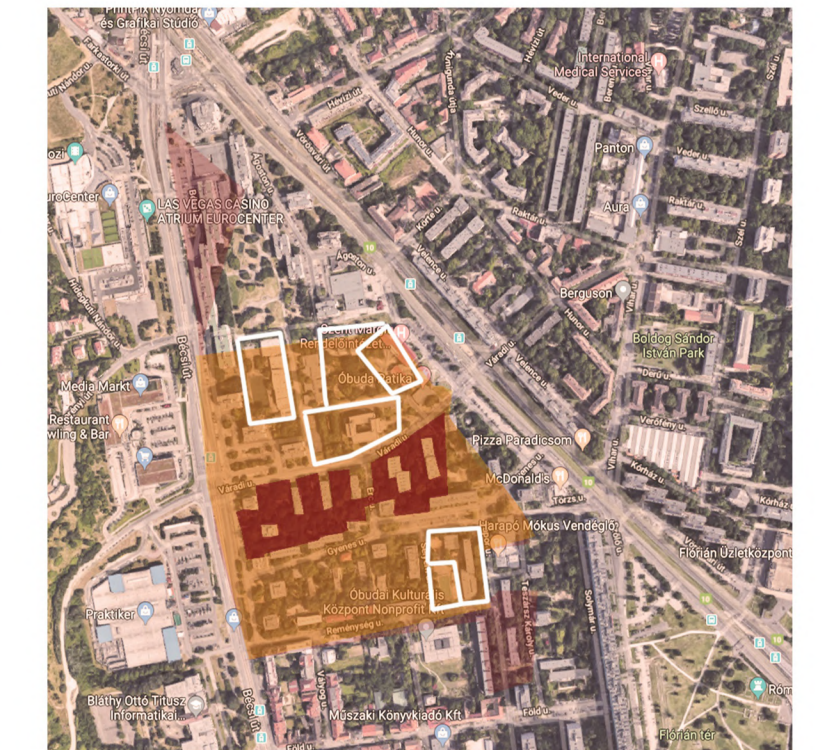
Légifotók 1944

Téglagyár területe MA

Egybefüggő tömbegységek

Kiválasztott terület

Az óbudai téglagyár a budapesti zsidók 1944. november-decemberi deportálásának egyik logisztikai központjaként működött. A téli hetekben sok ezer embert tartottak itt fogva embertelen körülmények között, mielőtt gyalog vagy vonattal tovább hurcolták volna őket. Mára már semmi nem maradt, ami az ott történetekre emlékeztetné az utókort. A gyárat és a hozzá kapcsolódó épületeket lebontották, helyükre lakótelepeket emeltek. Ma több ezren élnek a területen, gyereksivajtól hangosak a parkok, óvodások játszanak a házak közötti

játszótereken, és idős házaspárok teszik meg kézen fogva a délutáni sétájukat. Ebben a lakókörnyezetben, a hajdani téglagyár helyszínére terveztük installációinkat. A megemlékezés mellett tehát fontos figyelembe venni, hogy a területen sokan laknak: a helyszín a mindennapokban nem zarándokhely. Minden szabad zöldfelület a lakókörnyezet kellemes kialakításának céljával készült, a lakókényelmét szolgálja.

Közvetlen környezet

Installációk és útvonalak

A kiválasztott helyszín két lakótelepi tömb, és az ott lévő zöldterület, melynek minősége - összehasonlítva a közvetlen területekkel - igen elhanyagolt. Az itt található gyalogos útvonalak nincsenek kiépítve, formázva, a rendszertelenül elszórt padok és virágládák teljes mértékben használaton kívüliek.

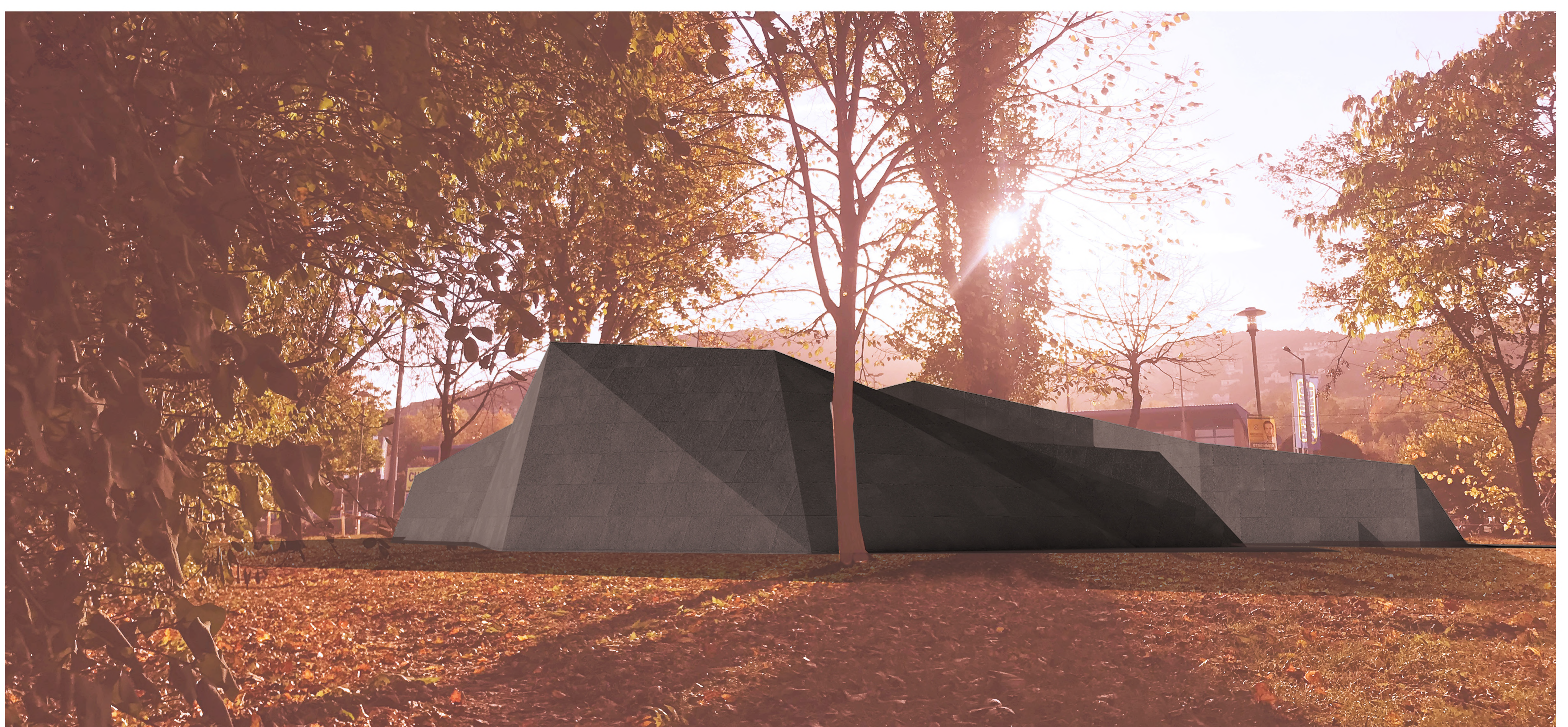
A helyszínbejárásunk, valamint ottani benyomásaink és tapasztalataink alapján alakítottunk új gyalogos útvonalakat, pozicionáltuk installációinkat. Megvizsgáltuk a forgalmasabb helyeket, a térfalak és növények közötti átlátást. Valamint figyelembe vettük a célzott megközelítés várható irányait, ezért az elhelyezésben szerepet játszott a terület két végén lévő villamosmegálló is. Konceptiónk a téglagyárral kapcsolatos jegyzőkönyveken, leveleken és visszaemlékezéseken alapul. Javarásszük szűkszavúan beszél a helyszínen átélt borzalmakról, de felkereshető pár bővebb leírás a helyszíni eseményekről. Az ezekben megjelenített érzeteket, érzelmeket használtuk fogópontokként és képeztünk belőlük fizikai valóságot.

Emellett a lakókörnyezetbe való pozicionálás miatt az installációk - a mögöttes tartalom ismerete nélkül - utcabútorokként, játékokként is használhatók. Pontos elhelyezésüket két szempont adta: elsőként a frekvenciáltság, másrészt az, hogy bármely installációnál állva egy

másikra mindig rálássunk, ezzel vezessenek minket, segítsék a történeteik felfedezését. Ezeket a mögöttük rejlő történetek intenzitásából fakadóan kevés helyen jelenítjük meg szöveges formában, helyette QR kódok beolvasásával lehet elérni a pontos leírásukat, azok mögött álló személyes történeteket, interjúkat, leveleket, helyette QR kódok beolvasásával lehet elérni a pontos leírásukat, azok mögött álló személyes történeteket, interjúkat, leveleket.

Installáció együttesünk egyszerre próbál hatni minden arra járó kíváncsiságára és elméjére. Magát az emlékezést kommunikálja a szokásostól eltérő módon, fizikailag formázza meg a holokauszt alatt átélt érzéseket. Verbális tartalom fizikai formába öntve. A teljes megismeréshez keresgélés és érdeklődés útján vezet a látogatót, és ez által készíti az emlékezésre.

Mindegyik installáció egy lehetőség, arra hogy mélyebben megismerhető legyen a téglagyár története, de akár át is sétálhat rajtuk az ember, szimplán fizikai valójukban érzékelt az elemeket. A választás a tiéd, és így lesz az emlékezés is csak a tiéd.

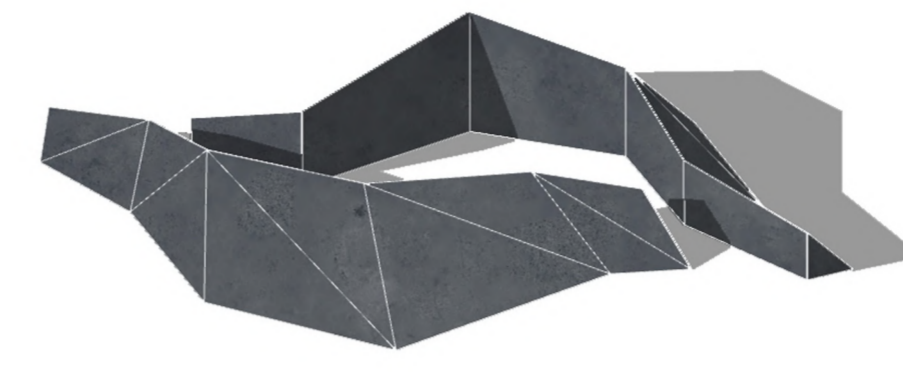
TÖREDÉKEK

Téglagyári emlékhelyek

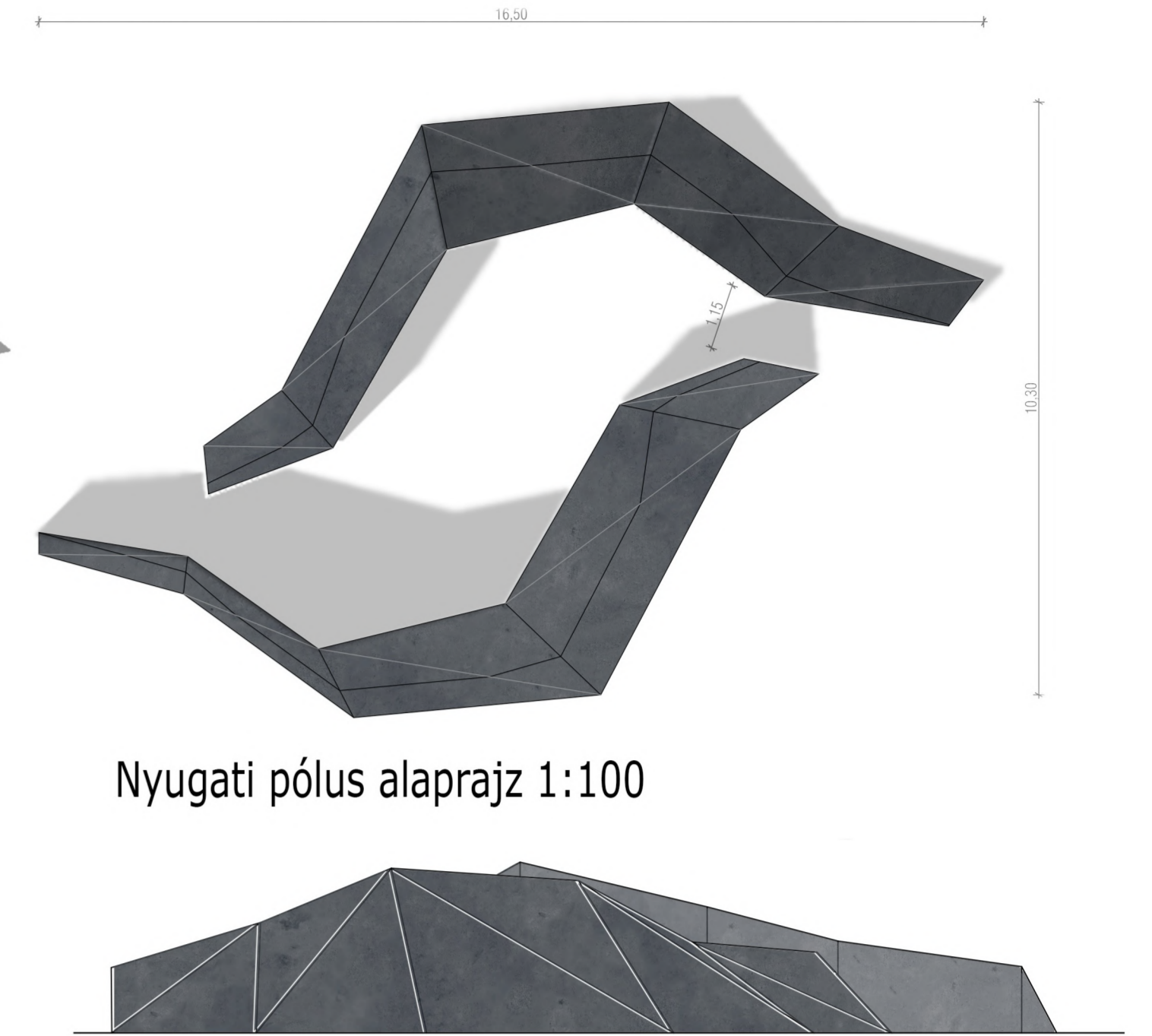
szerző: Könczöl Emese Mária, Pálfy Viktória
 konzulens: Dr. habil. Sugár Péter DLA
 BME Lakóépítettervezési Tanszék, TDK 2019.

Nyugati pólus látvány

Nyugati pólus axonometrikus kép

Nyugati pólus alaprajz 1:100

Nyugati pólus homlokzat 1:100

"A földre ilyen tégl méretű rácsok voltak, amik akkor természetesen üresek voltak és most jöttünk természetesen kicsi a lábunk és ahogy jöttünk mentünk, hát ott kellett közlekedni. Állandóan ebbe a rácsba beleesett a lábam, és egy tégl magasságát zuhant a lábam, és ez hát egy szörnyű érzés volt. Ezekig ha vissza gondoltam rá az egyik legsötétebb érzés volt. Ahogy mentem és egyszer csak bele esik a lábam ebbe a lukba. Ez valami olyan szörnyű tulajdonképpen az gondolom hogy ez valami szimbólikusan tükrözte az egész mindent hogy fogalmam se volt hogy mibe fogunk belemenni és ez következett, szörnyű volt nagyon sírtam és aztán megtanultam járni. Nagyon szörnyű volt."

Kun Ágnes videó interjú

Botlató látvány

Rakások látvány

Botlató axonometrikus kép

Levelek látvány

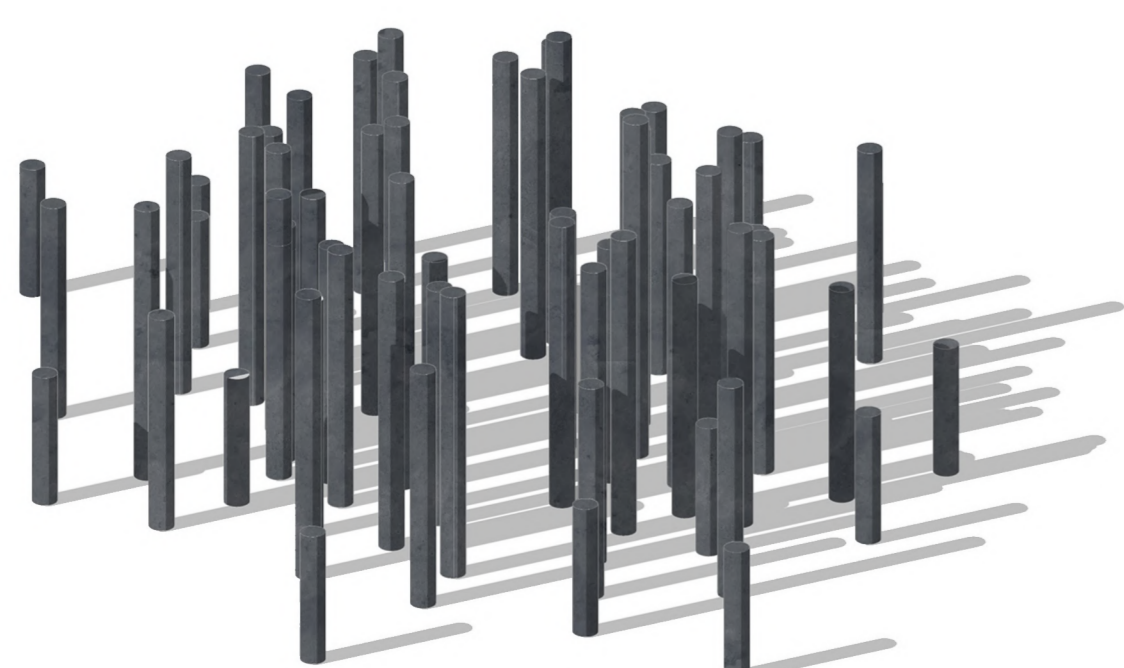
Útvonalak látvány

Rakások alaprajz 1:100

Útvonalak axonometrikus kép

"Azt hittük, hazamehetünk, de ehelyett az óbudai téglagyárba vittek. Mielőtt ideértünk volna a nyilasok minden értékünket elszedték. A téglagyárba rengeteg ember volt összehúzóva. Itt újból felszólított az emberek, hogy mindent adjanak oda, mert ha 25 pengőnél többet találnak valakinél, azt agyonlövik. Ladászámra álltak a jeggyűrűk, órák, amelyeket a zsidóktól itt elszedték. A bankjegyeket már nem is tudták, hogy hova tegyék, annyi volt."

Keleti pólus axonometrikus kép

Keleti pólus látvány

